

# NEM MESE

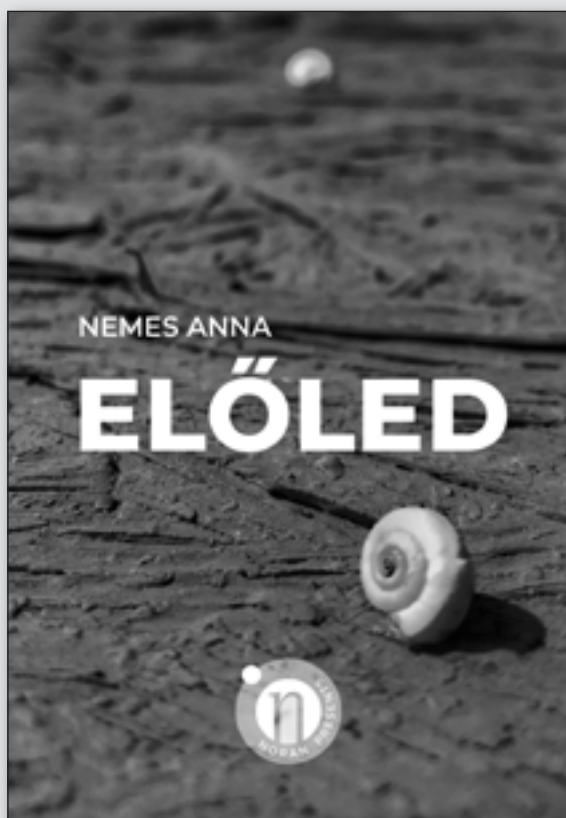
Nemes Anna: *Előled*  
Noran Libro Kiadó,  
Budapest, 2019.

Nemes Anna első regényéről kritikát írni azért nehéz a feladat, mert újra át kell élnem azokat a megrendítő történeteket és lelki folyamatokat, amiket a főszereplővel, Eszterkével egyszer már átéltem a könyv olvasása során. Igen, ennyire érzékletes, és attól különösen megrázó a könyv, hogy bár egy család kitalált tragédiáját meséli el, tudjuk, hogy ez nemcsak egy család meséje, és hogy egyáltalán nem mese.

A történet több térben és időben játszódik: *régmúlt, közelmúlt, jelen*; az elbeszélő-főhős szerelmének írt fikciós levelei érthetően és következetesen váltogatják egymást, a történetblokkok külön tárcaként vagy novellaként is megállják a helyüket. Gyermekként és tinédzser lányként otthoni környezetét mutatja be az elbeszélő, az asszociációk mentén vezetett visszaemlékezések között találunk olyan gyermekélményeket, amelyek mindnyájunk memóriájában ott lehetnek: a katicabogarak szétnyomkodása az óvodában, vagy egy összetaposott apró élőlény testének recsenő hangja a talpunk alatt. De olyan esetekről is olvashatunk, amelyek kevésbé kollektívek (szerencsére): milyen vérfagyasztó a félelem, ha az édesapa lassan húzza ki a konyhafiókot, vagy hogyan lehet szeretni a benzín illatát akkor is, ha székhez kötöznek, és leöntenek vele.

A narrációban érződik az érett női hang, ami hol valóban nevetett, hol iróniával vegyes érzéssel húzza mosolyra az olvasó száját. Az őszinte és szókimondó stílus nem teszi közönségessé az elbeszélőt, még akkor sem, amikor vele együtt nézzük véres-gennyes köpetének eltűnését a csapban.

A felnőtt hangja mellett egy gyermeké is meg-megszólal, aki több nézőpontból értelmez. Egyrészt persze ott van a saját szemszöge, de gyakran megtudjuk, hogy az édesanya és a nagymama az adott szituációra hogyan reagál, és hogy ez a két (illetve három) nő mennyire másként látja a világot: mindez rávilágít a generációs különbségekre is. A narrátor néha bájosan, mint egy árulkodva mesél, ami jól átadja a kislány-aspektust: *azt mondta (...), és azt is mondta*. A szöveget uráló *volt* és *volna* használatát is betudtam először ennek a gyermekiségnek, most mégis úgy gondolom, a mon-



datszerkezetek változatosságának hiánya és a *volt, volna* túlburjánzása gyengíti a szöveget. Ugyanakkor találni a regényben olyan szerkezeti megoldásokat is, amelyek kiegyenlítik a fent említett hibákat. Ilyen az, amikor hasonlítások alapján metaforikus vagy metonimikus logika szerint egyszerűen megfeleltet, például egy étkezésre visszaemlékezve saját és édesapja kezéről ír, majd azt mondja: *Apám kezével ettem*. Egyes kisebb egységek a saját farkukba harapó kígyóra emlékeztetnek: néhány részben található egy központi történet, amely visszavisszatér, végül csattanószerűen lezárja a szövegblokknak a végét. Mint amikor a főhős visszafordul a vonat-

állomásról egy régen, gyerekkorában elhunyt távoli rokon, Erzsike sírjára friss virágot tenni, hogy ne törje meg azt a hagyományt, amelyről a szövegegység elején mesélt. Talán még szebb példa erre az akácokban meggyilkolt csecsemők története, amit a szomszéd Annus néni kapcsán mesél el. Ez a mítosz többször is előjön, néhol csak széljegyzetként, utoljára az önálló elbeszélés-ként is felfogható rész végén, mikor a narrátor kitér az akácok virágzásának szépségére. Vannak kisebb példázatok, amelyek lehetnek annak a bizonyítékai, hogy a nagymamának nagy hatása volt Eszterkére, s emiatt mintha kicsit példázatként értelmeznék az életében tapasztalt eseményeket, például amikor hoz egy saját történetet, elítélve a drogos osztálytársának képmutatásából fakadó lelki kudarcot. De az anekdoták a népi hagyományt is megidéznek, többek között akkor, amikor a hagyásfák megjelöléséről ír, összekapcsolva ezt a motívumot az eljegyzéssel.

A regénybeli elcsépelet mondatok és általános igazságok mégsem hatnak közhelyesen, mert a hozzájuk fűződő sztoriktól egyedi jelentésárnyalatokat kapnak. Emellett ezeket a hétköznapi igazságokat inkább szarkazmussal írja, tartalmilag nem veszi komolyan az állításokat, használatukkal egyfajta kulturális sekélységre reflektál, mintegy azt sugallva, hogy egyesek azt hiszik, néhány bölcsességgel minden problémát meg lehet oldani. De még ennél is messzebbre megy, hiszen a regényben megbújik a gondolat, hogy a személyes élmények valójában klisék, minden egyedi apróság ellenére is, és hogy az egész élet igazából közhelyekre épülő valóságos mese.

A *jelen* a nagymama üres házában meglátogatásával kezdődik – a felnőtt és dolgozó Eszterkét egy szakítás indítja el az útján. Valójában saját mélységes magánya elől menekül, először Brnoba, majd Szarajevóba. Az utazás Vastoban ér véget, azonban nem találja meg helyét a nagyvilágban, de önnön világában és a családjában sem. A városnézések közben történelmi és kultúr-történeti leírásokat kapunk, vele együtt elmélkedhetünk a csehek ateizmusának okairól, vagy elgondolkodhatunk, mit csináltunk, amikor felrobbantották a bosznia-hercegovinai főváros piacát.

Ezek az idegenvezetésre emlékeztető „betétek” tulajdonképpen trauma-feldolgozási gesztusok, amelyek azért érdekesek, mert az említett történelmi események nem voltak közvetlen hatással a narrátorra. Mégis, a beleérzés képességével feloldja a tapasztalati távolságot, és az általa teremtett fikciós valóságban próbálja tudat alatt feldolgozni a családjában történt eseményeket, de néha ő maga is összekapcsolja a kettőt. Például Szarajevó kapcsán mesél a város körbevételéről és az éhezésről; arról az érzésről, amikor valaki rab a saját otthonában és életében (mint az anyja), de nem talál alagutat, amin keresztül kijuthatna a terrortól: a sarajevóiaknak Nedžad Branković épített egyet.

Az érzékek, főleg a szaglás és ízlelés központi szerepet kapnak az asszociációk során, sokszor ezek alapján kapcsolódik egyik anekdota a másikhoz. A szagok, ma-

ga a szaglás, illetve a kegyetlenkedésekkel és a természetel kapcsolatos naturalisztikus, mégis plasztikus leírások néhol Borbély Szilárd *Nincstelének* című regényét idézik. Az ízlelés kapcsán nem meglepő módon az ételek, de a bor és a kávé is fontosak a műben – mintha fizikai érzelmeinek kielégítésével próbálná ellensúlyozni a lelkében lévő hiányt. Bár az étel inkább a család szimbólumtárába tartozik, ő egy személyben alkotja saját családját, többnyire egyedül eszik, ami ennek szomorúsága ellenére mégis meghittebb, mint a legtöbb családi együttétkezés, amire visszaemlékszik.

A nagymama alakja végig szerethető, még az érzelmi zsarolások ellenére is: ezek a zsarolások valójában a háború alatt felgyülemlt és fel nem dolgozott traumák miatt kialakult rigolyák. Az édesanya sokáig egy napsugaras, pozitív karakterként tűnik fel, míg meg nem tudjuk, az alkoholista férje mellett hogyan hagyja cserben gyermekeit, és hogyan alázódik meg egy rég letűnt szerelem emléke miatt.

A főhős szerelmének címzett leveleiben üdítő változásként lép be újra és újra az egyes szám második személyű elbeszélői nézőpont. Ezekben a részekben is olvashatók rövidebb történetek, megtudunk néhány dolgot a férfi személyiségéről, kettejük kapcsolatáról. Eszter gyakran álmódzik arról, miképpen történnének a dolgok utazása közben, ha párja is vele lenne, de minél többet tudunk meg az exről, annál ellenszenvesebbé válik. A levelekben akaratlanul is összemosisodik a szerető és az édesapa képe, és a vége felé már nem tudni, hogy az elbeszélő ki vagy mi elől is menekül. A könyv egyik legfőbb erénye, hogy a benne lévő tragikum nem kap romantikus köntösöt, nem akar könnyeket fakasztani az olvasó szeméből, a fő eszköze inkább a szarkazmus, és a néhol bámulatos asszociációk, hasonlatok.

Mit kap egy lány az édesapjától útravalóul az életre? Mit kapott Eszterke? A felfedezés ironiáját, hogy a családfe egy napon született Sztálinnal, disznóvágásra emlékeztető összevert édesanyaarc-képet, meg kétszer virágot: *Először egy ágynyi fehérét, másodjára rózsákat Szarajevóban.* ■ ■ ■

**Mohai Aletta:** hároméves korában tanult meg olvasni, a könyveknél talán csak a színházat szereti jobban. Ha regényt olvas, mindig elképzelem, milyen lenne színpadon. A színikritika-írás legkedveltebb elfoglaltságai egyike, és most úgy érzi, a könyvkritikaírás is könnyen kedvencévé válhat.